

Večerka, Radoslav

[Vereščagin, J.M. Iz istorii vozniknovenija literaturnogo jazyka slavjan. I., Perevodčeskaja tehnika Kirilla i Mefodija ; Vereščagin, J.M. Iz istorii vozniknovenija literaturnogo jazyka slavjan. II., Var'jirovanije [i.e. Var'jirovanije] sredstv vyraženiija v perevodčeskoj tehnike Kirilla i Mefodija]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1972, vol. 21, iss. A20, pp. 258-259

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100843>

Access Date: 04. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

bibliografické záznamy, rozříděné opět podle tématiky a seřazené pod odkazovými čísly. K vysoké aktuálnosti Muljačičovy práce přispívá nemálo i tento bibliografický dodatek, v němž jsou zahrnuty záznamy prací vyšlých dokonce v samotném roce vydání, tj. 1971. Svědčí to ovšem i o příkladné pružnosti vydavatele Einauidiho.

Během celé recenze jsme podávali dílčí hodnocení. Závěrem snad stačí připomenout, že takovýchto prací by mělo existovat více a pro každý jazyk, který je předmětem odborného vysokoškolského studia. Věříme, že autor Žarko Muljačić neudělal za posledních stránek svého Úvodu definitivní tečku. Bylo by to škoda. Jistě by všichni, kterým se tato příručka stane trvalou milou pomůckou, přivítali, kdyby napříště aspoň v intervalech 3–5 let vydával na pokračování bibliografické dodatky se zmíněným rozříděním a odkazovým číslováním. Tím by jeho práci byla na značnou řadu let zachována platnost a živá hodnota.

Zdeňka Kolářová

J. M. Vereščagin: Iz istorii vozniknovenija literaturnogo jazyka slavjan. I. Perevodčeskaja tehnika Kirilla i Mefodija, Moskva 1971, 255 str.; II. Varjirovanije sredstv vyraženiya v perevodčeskoj tehnike Kirilla i Mefodija, Moskva 1972, 199 str.

Autorova pozornost je v obou svazcích recenzované práce koncentrována na problematiku vztahu staroslověnštiny k řečtině. Jeho hledisko je v podstatě skutečností, ontologické. Vereščagin vyšetřuje řecké působení na staroslověnštinu s cílem objasnit lingvistické mechanismy, s jejichž pomocí se jazykové elementy řecké proveniencie usazovaly v procesu překladatelské činnosti Konstantína a Metoděje a jejich literární družiny v nejstarším slovanském spisovném jazyce.

Co se týče lexikálního obsazení stsl. textů, uplatňovalo se podle Vereščagina při překládání „klíčových slov“ jako ekvivalenční princip společenství apoň jednoho semému slova matricového (řeckého) a jeho stsl. překladového ekvivalentu; přitom mohlo dojít k sémantickému posunu slovanského slova v důsledku jeho nadměrné sémantické identifikace s předlohou. U slov neklíčových se silněji než k řecké předloze mohl prosadit jejich vztah ke klíčovým slovům v rámci domácího textu, tedy princip interní syntagmatické kompletace. A podobně jako u řecko-stsl. ekvivalence lexikální vychází Vereščagin ze společenství apoň jednoho semému, počítá v případech ekvivalence syntaktické (tj. syntaktických struktur) vždy se společenstvím apoň jednoho gramému. Symetrie lexikálního a gramatického plánu je tak sice výkladově důsledná, přesto si nejsem zcela jist tím, zda pojem gramém má stejnou poznávací hodnotu jako semém, jehož užití vede k výsledkům zcela nesporným.

Ve výchozích úvahách své analýzy narazil Vereščagin na heuristický problém, s nímž paleoslovenistika zápasí už od svých vědeckých počátků v době J. Dobrovského a A. Ch. Vostokova: nemáme totiž k dispozici ani přímé řecké předlohy, podle nichž byly nejstarší stsl. překlady pořizeny, ani samo znění původních stsl. překladů, a to ani u nejlépe doložených i prozkoumaných textů, jako jsou evangelia, na něž autor z pracovních důvodů svůj výzkum omezuje. Vychází přitom ze čtyř kanonických kodexů a za základ textologické analýzy bere Mar pro jeho relativní textovou úplnost a pro pohodlí, které nabízí Jagičova edice uvážením variant z dalších rukopisů; autor se ovšem na tento aparát nespolehá a prověřuje znění každého dalšího kodexu přímo; zvláštní pozornost přitom věnuje Sav, v níž se podle jeho názoru zachovaly četné textové archaismy. Tento postup je dobře zdůvodněný a odpovídá v podstatě moderním textologickým výzkumům, které autor dobře zná z prací Horálkových, Moszyńského, Vranových i Zukovské; je ovšem třeba neztrácet ze zřetel, že právě Mar představuje text, v jehož znění se nejvýrazněji ze stsl. kodexů projevuje dodatečná revize podle řecké verze užívané oficiálně v Byzanci. Zato hodnocení Sav jako nejstaršího z evangelních rukopisů a její zařazení do 10. stol., dokonce – s odvoláním na Pogorelova – do jeho počátku (I. sv. str. 21 a 204), je sotva udržitelné.

Vlastní autorův výklad je podán přehledně, metodologicky korektně a čistě. Vereščagin zachovává promyšleně v celém díle jednotné nazírací hledisko a své vývody formuluje přísně logicky a s maximální přesností a jednoznačností. Pracovní zkušenosti s různými typy bilingvismu v prostředí současných živých jazyků přitom autorovi dovolují dobrat se i pro starou dobu vědecky vytríbeným postupem závěrů v mnoha případech zcela bezpečných. K jedné z jeho dílčích tezí bych navrhol doplnění a dotážení dané problematiky do konce. Jde o případy „středních kontextových synonym“ (I, str. 92–96), o němž se Vereščagin domnívá, že jeho příčiny nelze objevit, a že tedy pravděpodobnost užití kteréhokoli prostředku z daného stsl. souboru synonym překládajících jediný prostředek řecké předlohy

je stejná. Ve skutečnosti se případy toho druhu, kdy se v stsl. překladu objevují různé prostředky za jeden řecký — ostatně zaznamenané bohatě už Grünenthalem —, objevují zpravidla v textu na místech nepřilíš od sebe vzdálených. Bylo by tedy patrné možno chápat výrazovou variabilitu stsl. textů období cyrilometodějského jako projev jistého stylistického záměru překladatelů, jako charakteristický znak poetiky první slovanské školy literární, záležející v tendenci k „stylistické disimilaci“ nebo k výrazové variabilitě kontextově podmíněné.

Škoda, že při celkové preciznosti formulační a přesvědčivosti základní koncepce i výsledných tezí nepodařilo se autorovi ve všech případech filologicky „vycístit“ i každou dílčí jednotlivost. Zůstaly tu mj. některé záměny *ě—e*, např. *celovanije* (85) místo náležitého *čelovanije*, opakovaně *metati* (116, 122, 124 aj.) místo náležitého *metati*, dále *žrebiti* místo *žrēbiti*, *mreža* (124) místo *mreža* atp. Podle doložených tvarů přezentních, resp. aoristových jsou tu někdy dotvořeny chybné podoby infinitivní, např. opakovaně *vъnziti* místo náležitého *vъnziti* (*vъnzъzъ, vъnzъzeši*), resp. *vъnzъzъti* (*vъnzъzъ, vъnzъzeši*), dále *izvъręati* (*se*) místo náležitého *izvъręiti* (*se*) (*izvъręъ, izvъręeši*), dále opakovaně *vъprošati* místo *vъprašati*, ba dokonce se tu několikrát uvádí neexistující infinitiv *izdenuti* místo náležitého *izgnъnati* (*izdenъ, izdenesi*). Žádoucí by též bylo uvádět slova citovaná mimo kontext konkrétních dokladů v normalizované („slovníkové“) grafické podobě, tedy nikoli *klanęti* (*se*), jak to dělá autor, nýbrž *klanjati* (*se*) (v cyrilské grafické podobě) nebo *klanęti* (*se*) (podle hlaholského grafického úzu) apod.

Je ovšem zřejmé, že v podobných případech jde neztřídka o nevykorigované tiskové chyby; vcelku pak to jsou nedopatření jen ojedinělá, která velmi dobrou celkovou úroveň díla podstatněji poškodit nemohou. Autor v něm prokázal badatelskou originalitu, teoretickou důslednost i lingvistickou duchaplnost v míře svrchované. Dokonale ovládl literaturu předmětu, nevychal nic, co bylo o jeho tématu v odborné produkci již publikováno. Jeho závěry mají v mnoha případech povahu řešení definitivního, v mnoha případech otevírají problematiku dosud nedotčenou a jsou tak i po této stránce podnětná a inspirativní. Práce J. M. Vereščagina o formování nejstaršího slovanského jazyka spisovného patří k nejpozoruhodnějším paleoslovenistickým monografiím z poslední doby.

Radoslav Večerka

Ииржи Иирачек: Интернациональные суффиксы существительных в современном русском языке. Университет им. Я. Э. Пуркине, Брно, 1971, 281 стр.

Монография И. Иирачка посвящается словообразовательному анализу имен существительных, произведенных с помощью интернациональных суффиксов, в русском языке и сопоставлению их с аналогичными формациями в чешском языке. При этом автор опирается на фундаментальное исследование современной лингвистики по словообразованию, изложенное и примененное в работе „Tvoření slov v češtině“, том I и II. Источниками, из которых автор черпал свой материал, являются как лексикографические работы обоих языков (материал чешского языка представлен, кроме прочего, современным описанием словообразования во II томе вышеупомянутой книги), так и (и это необходимо подчеркнуть) обширная выборка лексикографически до сих пор не зарегистрированных неологизмов современного узуса (в материальной части книги автор приводит их исчерпывающий список, иллюстрируя его цитатами).

В „Общей части“ своей работы автор определяет само понятие „интернационализм“ (в отличие от понятия „заимствованное слово“) и „интернациональный суффикс“ (в отличие от „иноязычный“ и „заимствованный“ суффиксы). В связи с этим позволим себе сделать небольшое фактическое замечание: утверждение, что русский суффикс *-ник* ставится действительно интернациональным, по нашему мнению не совсем точно. Дело в том, что приводимые автором примеры английского языка и американского сленга (типа „*sputnik*“ и „*nudnik*“) неоднородны: у пейоративных слов в качестве посредника образования выступал идиш (и они образованы по типу *nudnik*), а остальные слова без эмоциональной окраски образованы непосредственно под влиянием русского слова *спутник*. Далее в монографии рассматривается этимология исследуемых интернациональных суффиксов *-изм*, *-ист*, *-изатор*, *-изация*, *-фикатор*, *-фикация*, *-ёр*, *-аж*, *-ениция*. Не совсем точно в своих теоретических рассуждениях автор пользуется термином интерфикс для сегментов, фактически формирующих варианты суффиксов (например: *-онал-* в такой формации, как *конституционалист*). Лишним также является